

Utviklingen i alderspensjon pr. 31. desember 2016

Notatet er skrevet av: Bjørn Halse, Helene Ytteborg og Oddbjørn Haga

Sammendrag

Ved utgangen av 2016 var det 894 200 personer som mottok alderspensjon. Det er en økning på 25 700 personer, eller tre prosent, siden utgangen av 2015. Fra 2006 til 2016 har veksten vært på om lag 41 prosent.

64 800 personer ble registrert som nye alderspensjonister i 2016. Det er mindre enn i 2015, hvor antallet nye alderspensjonister var 70 100. Gjennomsnittlig alder for uttak av alderspensjon var i 2016 66 år for kvinner og 65 år for menn. Den samlede gjennomsnittsalderen var 65 år.

2016 var det første året hvor alderspensjonister har fått pensjonen delvis beregnet etter nye regler. Dette gjelder: 14 200 personer ved utgangen av 2016. Antallet vil øke i de kommende årene.

Ved innføringen av pensjonsreformen i 2011 ble det mulig å ta ut alderspensjon fra og med 62 år. Per desember 2016 er det 91 200 personer i alderen 62-66 år som mottar alderspensjon. Dermed er 33 prosent av befolkningen i denne aldersgruppa alderspensjonister. I desember 2011, et år etter innføringen av pensjonsreformen, var andelen 13 prosent.

I desember 2016 var det 158 600 alderspensjonister som mottok minstepensjon. Det er en økning på 15 200 personer sammenliknet med desember 2015. Årsaken til økningen er at Stortinget hevet satsene for minste pensjonsnivå, slik at flere blir omfattet.

Kjøpekraften fra alderspensjonen avtok fra 2015 til 2016. Gjennomsnittlig alderspensjon – omregnet med konsumprisindeksen – sank med 1,1 prosent. Disse tallene gjelder alderspensjon før skatt, og der pensjonistenes inntekter utenom folketrygden ikke er medregnet. En viktig årsak til nedgangen er høy prisstigning i 2016, og at grunnbeløpet i folketrygden økte mindre enn prisstigningen.

Ifølge prognoser fra NAV vil antallet alderspensjonister fortsette å øke til om lag 920 000 i 2017 og til 1 030 000 i 2021. Det er en økning med 136 000 fra 2016 til 2021. Antall alderspensjonister forventes å passere en million i 2020.

Innhold

Sammendrag	1
Antall alderspensjonister øker fortsatt	2
<i>De første pensjonistene med inntekts- og garantipensjon</i>	3
<i>Kvinner i flertall blant pensjonistene</i>	3
<i>Nesten halvparten av alle menn 62-66 har tatt ut alderspensjon</i>	4
Nye alderspensjonister: Færre enn i toppåret 2011, men fortsatt et betydelig antall	5
<i>Tar ut pensjon ved 62 eller 67 år</i>	7
Høyere minstenivå og flere minstepensjonister i 2016	8
Gradering, tillegg og kombinasjon med andre ytelser	10
<i>Gradert pensjon</i>	10
<i>Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd</i>	10
<i>Skjermingstillegg til tidligere uføre</i>	10
<i>Forsørgingstillegg</i>	10
Statistikk på fylkesnivå	11
<i>Andel alderspensjonister i befolkningen varierer mellom fylkene</i>	11
<i>Økt bruk av tidlig uttak (62 - 66 år) i flere fylker</i>	11
<i>Flere minstepensjonister</i>	13
Aktuelle temaer	13
<i>Nedgang i kjøpekraft fra 2015 til 2016</i>	13
<i>Uttaksrater blant dem som kan ta ut alderspensjon</i>	15
<i>Sysselsettingen blant alderspensjonister</i>	16
<i>Prognose: 920 000 alderspensjonister i 2017</i>	17

Antall alderspensjonister øker fortsatt

Ved utgangen av 2016 var det 894 200 personer som mottok alderspensjon. Det er om lag 25 700 flere pensjonister enn per 31. desember 2015. Økningen fra desember 2015 til desember 2016 er på cirka tre prosent.

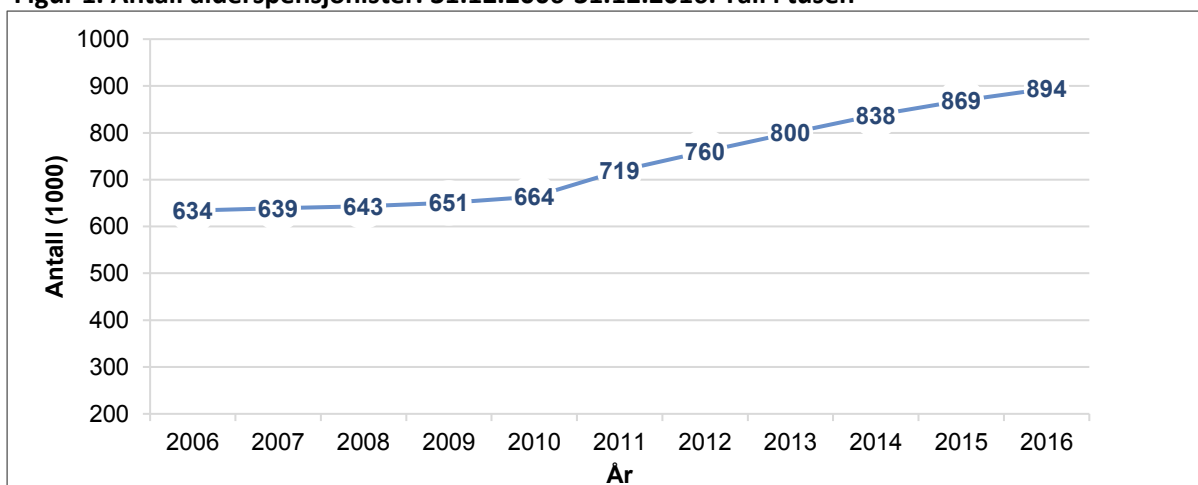
I løpet av de siste ti årene har Norge hatt en betydelig økning i antall pensjonister. Figur 1 viser utviklingen i antall alderspensjonister i denne perioden. Ved slutten av 2006 var antall pensjonister 634 200. Økningen fram til 2016 er på 41 prosent. Veksten har vært langt kraftigere i årene fra 2011 – sammenlignet med tidligere i perioden. Dette skyldes i hovedsak to forhold: pensjonsreformen og pensjonering i etterkrigskullene. Et element i pensjonsreformen i 2011 var å senke nedre aldersgrense for uttak av alderspensjon fra 67 til 62 år. Videre har mange personer fra de store fødselskullene i etterkrigsårene tatt ut alderspensjon i løpet av perioden.¹

Alderspensjonister utgjorde 17 prosent av Norges befolkning per desember 2016. I desember 2006 utgjorde pensjonister 13,5 prosent av Norges befolkning.²

¹ For eksempel fylte personer født i 1946-kullet 70 år i løpet av 2016, og de fleste har nå tatt ut alderspensjon

² Befolkning er her definert som alle personer bosatt i Norge (alle aldre)

Figur 1. Antall alderspensjonister. 31.12.2006-31.12.2016. Tall i tusen

Kilde: NAV

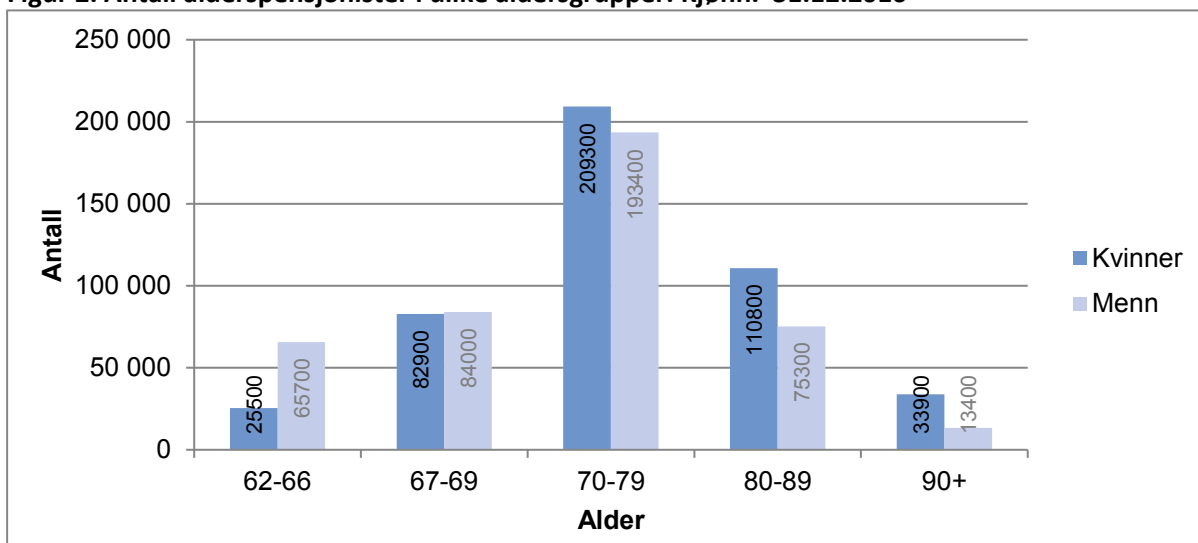
De første pensjonistene med innteks- og garantipensjon

I 2016 kom nye regler i folketrygdlovens kapittel 20 til anvendelse for første gang. Det skjedde i sammenheng med at fødselskullet fra 1954 hadde mulighet til å ta ut alderspensjon ved 62 års alder i 2016. Ved utgangen av 2016 var det 14 200 alderspensjonister som mottok pensjon etter en kombinasjon av Folketrygdlovens kapittel 19 og 20. (Dette er såkalt «kombinert ordning» - se faktaboks). Nesten alle disse personene mottok inntektpensjon. 2 300 personer mottok garantipensjon som en del av alderspensjonen.

Kvinner i flertall blant pensjonistene

Totalt er det 462 400 kvinner og 431 800 menn som var alderspensjonister per 31. desember 2016. Kvinner utgjør 52 prosent av pensjonistene, og menn 48 prosent. Figur 2 viser at det er flest menn i de yngste aldersgruppene, og at kvinneandelen deretter stiger med alderen.

Figur 2. Antall alderspensjonister i ulike aldersgrupper. Kjønn. 31.12.2016

Kilde: NAV

402 700 pensjonister er i alderen 70-79 år. Det utgjør 45 prosent av alle mottakere av alderspensjon. I aldersgruppen 80-89 år er det 186 000 pensjonister, noe som tilsvarer 21 prosent av alle mottakere. 167 000 pensjonister er i alderen 67-69 år. Blant 62-66 åringene er det 91 200 personer som mottar alderspensjon.

Om pensjonsreformen og innføring av regelverk

Fra og med 1. januar 2011 trådte det nye regelverket for alderspensjon i kraft. Fra det tidspunktet har mange rett til alderspensjon fra og med fylte 62 år. Man kan velge å ta ut hel pensjon eller gradert pensjon: 20, 40, 50, 60, eller 80 prosent. I tillegg er det også mulig å kombinere alderspensjonen med andre ytelser, for eksempel gradert uføretrygd.

Pensjonsreformen har et langt tidsperspektiv. Endret regelverk for opptjening og beregning av alderspensjon fases inn for ulike fødselskull etter hvert som de nærmer seg aktuell alder:*

- «Gammel ordning»: årskullet født i 1943 og tidligere
- «Revidert ordning»: årskullene 1944 – 1953
- «Kombinert ordning»: årskullene 1954 – 1962
- «Ny ordning»: årskullene 1963 og framover

2016 var det første året alderspensjon ble utbetalt etter regler i Folketrygdlovens kapittel 20. Da ble 1954-årskullet 62 år og kunne velge å starte uttak av alderspensjon. Årskullene fra 1954 til og med 1962 får alderspensjon opptjent og beregnet etter både Folketrygdlovens kapittel 19 og kapittel 20 («kombinert ordning»).

Alderspensjon etter kapittel 20 har to hovedkomponenter: inntektspensjon og garantipensjon. Inntektspensjonen er en del av alderspensjonen som beregnes på grunnlag av den opptjente pensjonsbeholdningen. All pensjonsgivende inntekt fra 13 til 75 år teller. Garantipensjon er et element i den nye alderspensjonen som er særlig aktuell for dem som har relativt lav opptjening av pensjon. Når opptjente pensjonsrettigheter overstiger et visst nivå, vil den enkelte kun få utbetalt inntektspensjon.

Et viktig moment med de nye reglene er at alle år i arbeid teller med ved beregning av pensjonen, og at man får pensjonsopptjening allerede fra første krone. Med de gamle opptjeningsreglene for alderspensjon oppnådde man full pensjonsopptjening etter 40 år.

**Begrepsbruken på ordningene for de ulike årskullene følger Kjønsstad og Syse (2012), «Velferdsrett I» (5. utgave)*

***Det var også mulig for personer i 1943-kullet å bli inkludert i «revidert ordning»*

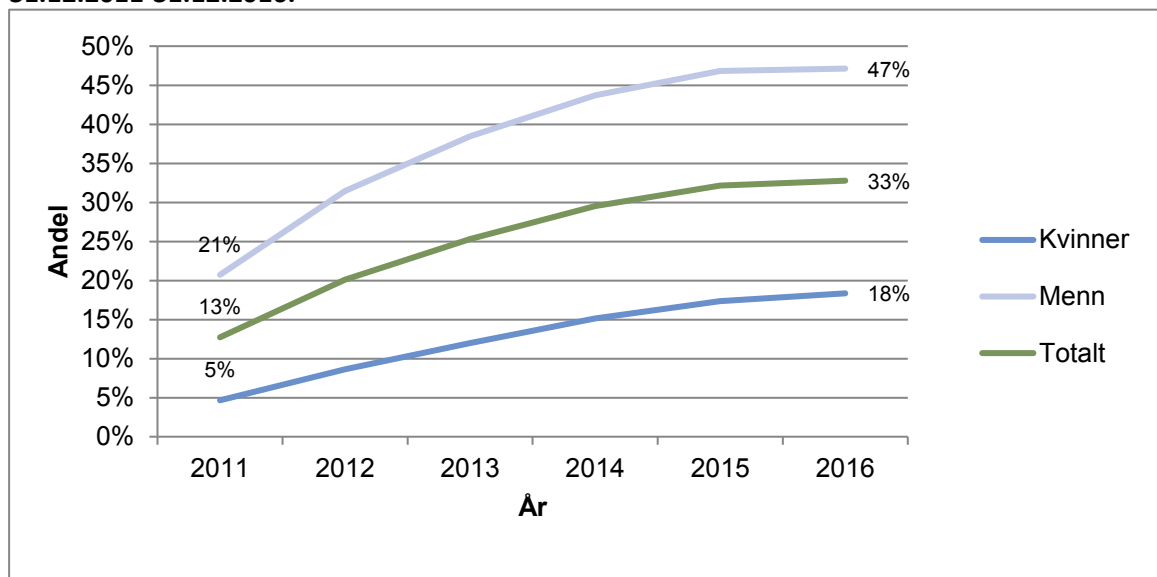
Nesten halvparten av alle menn 62-66 har tatt ut alderspensjon

I desember 2016 var 47 prosent av mennene og 18 prosent av kvinnene i befolkningen i alderen 62 til 66 år alderspensjonister – som vist i figur 3. Det er en klar økning fra desember 2011 hvor 21 prosent av mennene og 5 prosent av kvinnene i befolkningen var alderspensjonister.³

³ Siden 2011 har det vært mulig å kombinere jobb og uttak av alderspensjon

Viktige årsaker til forskjellene man ser mellom kjønnene, er at kvinner i mindre grad enn menn oppfyller vilkåret for å ta ut tidlig alderspensjon, og at flere kvinner allerede mottar full uføretrygd eller andre pensjoner. Samtidig er det lavere uttakstilbøyelighet blant kvinner også blant dem som har mulighet til å ta ut alderspensjonen før 67 år. Muligens skyldes dette at kvinner har lengre forventet levealder enn menn og derfor i større grad er tjent med å utsette uttaket av alderspensjon.

Figur 3. Alderspensjonister 62-66 år som andel av befolkningen i samme aldersgruppe. Kjønn. 31.12.2011-31.12.2016.

Kilde:NAV

*Befolkning er i denne sammenhengen personer registrert bosatt i Norge

Nye alderspensjonister: Færre enn i toppåret 2011, men fortsatt et betydelig antall

Antall nye alderspensjonister var 64 800 i 2016 mot 70 100 i 2015. Sammenlignet med 2015 kom det inn 5 300 færre alderspensjonister i ordningen i 2016. Det representerer 8 prosent lavere tilgang til alderspensjon. Fortsatt er antall nye pensjonister vesentlig høyere enn i 2006, hvor det var 39 700 nye pensjonister.

Figur 4 illustrerer den store økningen i antall nye alderspensjonister i 2011 og årene etter. 2011 var året med høyest tilgang. Da kom det 90 100 nye pensjonister. I 2016 var det 64 800 nye alderspensjonister. Det er 28 prosent lavere enn toppåret 2011. Det er særlig menns uttak av pensjon som ga toppen i 2011. Da det ble mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år (i 2011), var det fem årskull som samtidig fikk mulighet til slikt uttak, noe som har bidratt til toppen i 2011. Et viktig moment er også at de store etterkrigskullene kom i aktuell alder for alderspensjon.

Sammenheng mellom alderspensjon, tjenstepensjonsordninger og avtalefestet pensjon (AFP) i offentlig og privat sektor

Alderspensjon fra Folketrygden er for mange hovedkilden til inntekt etter at yrkeskarrieren er avsluttet. Samtidig har det norske pensjonssystemet en rekke elementer ved siden av alderspensjon. Her omtales to ordninger som har betydning både for størrelse på utbetalinger til den enkelte og for tidligpensjonering i arbeidslivet: tjenstepensjon og avtalefestet pensjon. De aller fleste arbeidstakere er innmeldt i en tjenstepensjonsordning. Videre er et stort antall også ansatt på en arbeidsplass som har tariffavtale mellom arbeidsgiver og ansatte om avtalefestet pensjon (AFP).

Tidspunkt for uttak

Siden 2011 har det vært mulig å starte uttak av alderspensjon fra og med 62 års alder. Uttaket kan gjøres uavhengig av om man er i arbeid eller ikke. Søknad om alderspensjon er altså ikke lenger ensbetydende med et avsluttet yrkesliv. Samtidig er det flere yrkesgrupper som har rett til å slutte i jobb før 62 år. Det er da med utgangspunkt i såkalte særaldersgrenser for yrkesgruppene. Avgang fra arbeidslivet via særaldersgrenser er gjerne organisert via tjenstepensjonsordningene. (Det er for øvrig også mulig å gå av med særaldersgrense etter 62 år.)

Tjenstepensjon

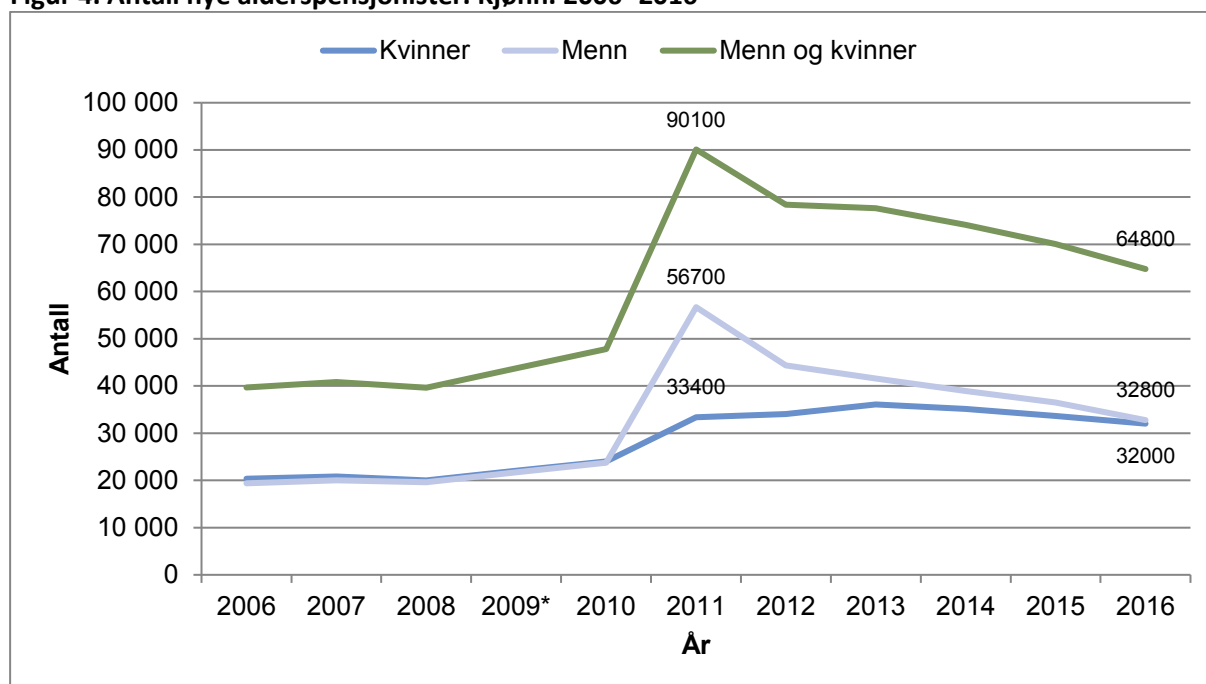
Utbetalinger fra tjenstepensjonsordninger har for mange alderspensjonister stor økonomisk betydning. Per i dag er regelverket for tjenstepensjon i privat og offentlig sektor relativt ulikt. I privat sektor finnes det såkalte innskuddsordninger, ytelsesbaserte ordninger og hybride ordninger. Utbetalt beløp fra tjenstepensjonen kan variere en del mellom ulike pensjonsavtaler (sammenlignet med tidligere lønnsnivå). Tjenstepensjon i offentlig sektor har en ytelsesbasert utforming. Variasjonen i nivå på utbetalt beløp mellom ulike pensjonsavtaler er mindre enn i privat sektor. Samtidig er det en del særordninger i offentlig sektor. En annen forskjell er at utbetalingene fra offentlige tjenstepensjonskasser samordnes med utbetalinger av alderspensjon fra Folketrygden. Et eksempel på samordning er at personer med full opptjening i tjenstepensjonskassen får høyere utbetaling i tjenstepensjon hvis alderspensjonen er relativt lav. Ved relativt høye utbetalinger av alderspensjon vil det motsatte være aktuelt: Utbetaling fra den tjenstepensjonen kan bli lavere. Det er ikke samordning mellom tjenstepensjon i privat sektor og Folketrygden.

AFP

I offentlig sektor er AFP fortsatt en ordning for å slutte helt eller delvis i arbeid mellom 62 og 66 år. Der er ikke tillatt å kombinere AFP i offentlig sektor med alderspensjon. I privat sektor ble AFP endret i 2011. Det er i dag ikke noen som mottar AFP i privat sektor etter gammel ordning. Den nye ordningen utbetaler et livsvarig AFP-tillegg til alderspensjon fra Folketrygden. Ordningen ligner således på en tilleggspensjon. Det er mulig å ta ut både AFP i privat sektor og alderspensjon samtidig som man er i jobb. Ved tidligere uttak forventes ytelsen å løpe over flere år. Da blir nivået på årlig utbetaling redusert.

Et ytterligere forhold som påvirker uttaket av alderspensjon, er at AFP har blitt endret i privat sektor. Tidligere kunne man ikke ta ut alderspensjon sammen med AFP i privat sektor. De fleste AFP-mottakerne ble da alderspensjonister ved 67 år. Nå er det mulig å ta ut AFP i privat sektor sammen med alderspensjon, og det kan gjøres enten mottakeren er i jobb eller ikke. Det har ført til at flere har tatt alderspensjon tidligere. AFP i offentlig sektor er ikke endret. Derfor er det ikke mulig å kombinere utbetaling av alderspensjon og AFP for offentlig ansatte.

Figur 4. Antall nye alderspensjonister. Kjønn. 2006- 2016*

Kilde: NAV

*Tall for 2009 er beregnet

Tar ut pensjon ved 62 eller 67 år

De vanligste tidspunktene for første uttak av alderspensjon er 67 eller 62 år. Det er illustrert i figur 5. Blant kvinner var det 77 prosent som startet uttak av alderspensjon ved 67 år i 2011. I 2016 var det 70 prosent som tok ut alderspensjonen ved 67 år. Uttak ved 62 år har steget fra 7 prosent i 2011 til 15 prosent i 2016.

For menn det betydelig endring i uttak ved 62 år mellom 2011 og 2016. Uttaksandelen ved 67 år er stabil. Både i 2011 og 2016 var det 43 prosent av mennene som tok ut alderspensjon (for første gang) ved 67 år. Uttak ved 62 år steg fra en andel på 20 prosent i 2011 til 39 prosent i 2016. Uttak ved 62 års alder har altså økt med 19 prosentpoeng. Som figur 5 viser, var det samtidig færre i 2016 som starter uttak av alderspensjon mellom 63 og 66 års alder.

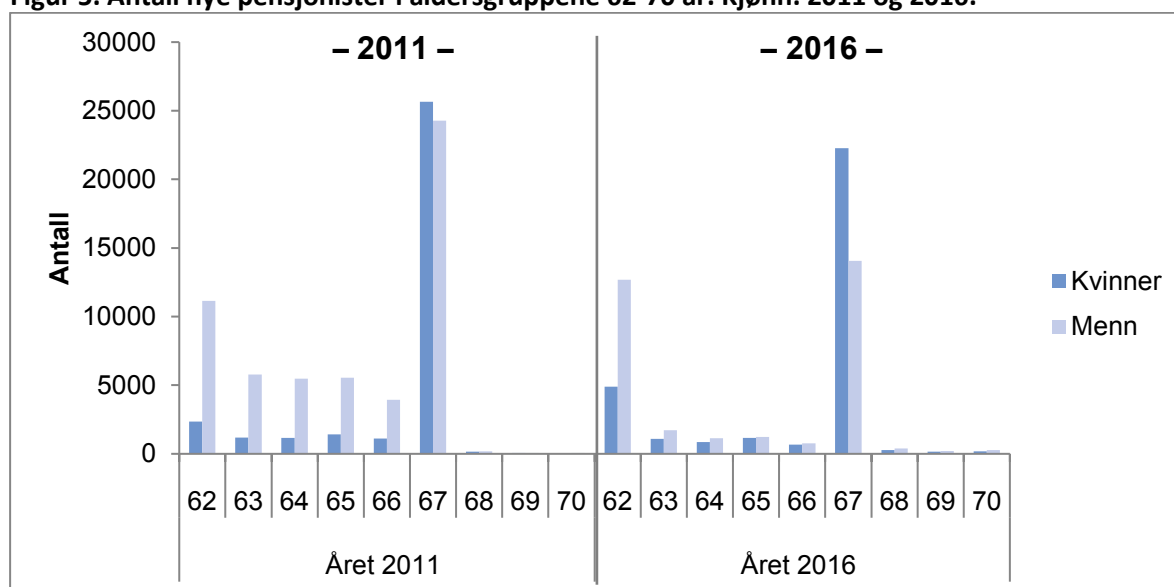
En mulig forklaring på at det var mer konsentrasjon rundt 62 og 67 år i 2016 enn i 2011 er at noen årskull var eldre enn 62 ved innføringen av pensjonsreformen (i 2011). De kunne altså ikke ta ut pensjon ved 62, men kun i en høyere alder. Det virker også som om det er årskullene med mulighet til å ta ut allerede fra 62 år som i størst grad velger uttak av alderspensjon før 67 år. Dette står

nærmere omtalt i delkapitlet om uttaksrater blant dem som kan ta ut alderspensjon (oppfyller vilkårene for å ta ut pensjon før 67 år).

Blant dem som tar ut alderspensjon fra 67 år er det mange som har overgang fra andre pensjoner. I 2016 var det 19 000 av de nye alderspensjonistene som tok ut pensjon fra 67 år som hadde overgang fra uføretrygd, 500 fra gjenlevendepensjon og 5 700 fra AFP i offentlig sektor.⁴ Til sammen blir dette 25 200, det vil si at cirka 2 av 3 nye 67-årige alderspensjonister har hatt en annen pensjon før de ble alderspensjonister.

Gjennomsnittlig pensjoneringsalder var i 2016 66 år for kvinner og 65 år for menn. Den samlede gjennomsnittsalderen var 65 år. I 2011 var snittalder for kvinner 66 år og 65 år for menn, slik som i 2016. Imidlertid var samlet snittalder noe høyere, her var den 66 år.

Figur 5. Antall nye pensjonister i aldersgruppene 62-70 år. Kjønn. 2011 og 2016.

Kilde:NAV

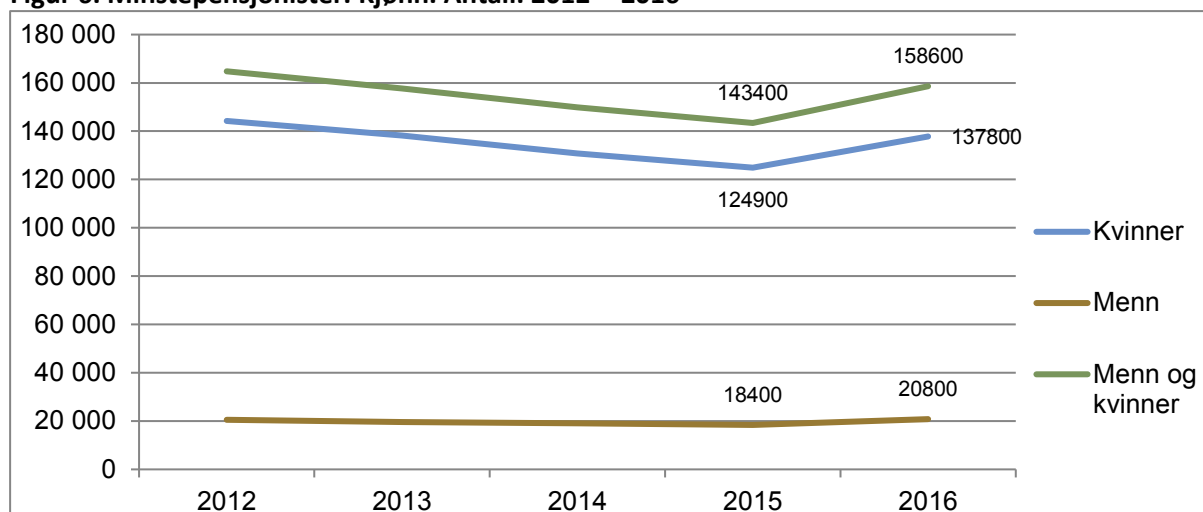
Høyere minstenivå og flere minstepensjonister i 2016

I desember 2016 var det 158 600 alderspensjonister som mottok minstepensjon. Dette er en økning på 15 200 personer sammenliknet med desember 2015, se figur 6. Årsakene til stigningen i antall minstepensjonister er at Stortinget høsten 2016 hevet grunnpensjonen for gifte, partnere og samboende – en økning som samtidig fører til en heving av minste pensjonsnivå for denne gruppen.⁵ Stortinget besluttet også å øke satsen for minste pensjonsnivå for enslige på samme tidspunkt.

⁴ Mottakere av ny AFP i privat sektor fortsetter å motta AFP etter uttak av alderspensjon. Slik AFP er et livsvarig tillegg og regnes derfor ikke med i overgang til alderspensjon. De siste mottakerne av gammel AFP i privat sektor gikk ut av ordningen i løpet av 2015.

⁵ Hvis alderspensjonen til en person blir lavere enn minste pensjonsnivå, så beregner og utbetaler NAV et tillegg til alderspensjonen. Tillegget svarer til differansen mellom alderspensjonen og minste pensjonsnivå. Hvis alderspensjonen er betydelig lavere enn minste nivå blir tillegget større. Motsatt blir tillegget lite hvis det er beskjeden forskjell på alderspensjonen og minstenivået. Når satsene for minstenivå blir løftet – så er det pensjonister som i utgangspunktet har en pensjon som er lik eller lavere enn den nye minste satsen, som vil merke endring i utbetalingene.

Figur 6. Minstepensjonister. Kjønn. Antall. 2012*- 2016

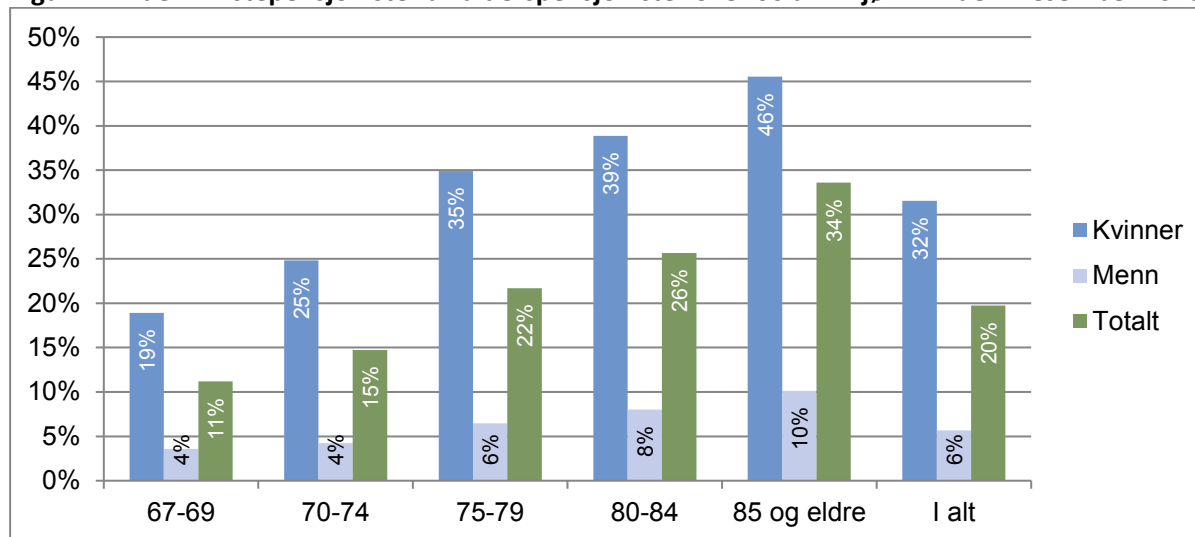

Kilde: NAV

* Differanser mellom antall minstepensjonister i 2016 og 2015 i figuren har et lite avvik fra tall oppgitt tall i teksten. Det skyldes avrunding

Blant alderspensjonister over 66 år var 20 prosent minstepensjonister i desember 2016 - se figur 7.⁶ Det er større andel som mottar minstepensjon blant kvinner enn blant menn. Ved utgangen av 2016 mottok 32 prosent av pensjonerte kvinner minstepensjon. Blant pensjonerte menn var det 6 prosent som fikk minstepensjon.

Figur 7. Andel minstepensjonister av alderspensjonister over 66 år.* Kjønn. Alder. Desember 2016

Kilde: NAV

*Alle alderspensjonister er avgrenset til pensjonister over 67 år

Det er særlig blant de eldre kvinnene at det er mange som mottar minstepensjon. Blant kvinner over 85 år var det 46 prosent minstepensjonister av alderspensjonistene i desember 2016, mens det i aldersgruppen 67-69 år var 19 prosent. Selv om det er færre menn enn kvinner som mottar

⁶ For å kunne ta ut pensjon når man er under 67 år, må man ha nok opptjening til å kunne ta ut en alderspensjon inklusiv en eventuell AFP fra privat sektor som minst er på nivå med minste pensjonsnivå.

minstepensjon, ser vi en tilsvarende økning med personenes alder. Blant mennene over 85 år var det i desember i år 10 prosent minstepensjonister, mens andelen for dem i aldersgruppen 67-69 år var 4 prosent.

Før 2016 har det vært en nedgang i antall minstepensjonister over flere år. Dette skyldes en modning av pensjonssystemet og at nye pensjonister i større grad enn tidligere har vært yrkesaktive.⁷ Den første årsaken er den viktigste for menn, mens den andre forklaringen i stor grad gjelder for kvinner.

Gradering, tillegg og kombinasjon med andre ytelser

Gradert pensjon

Andelen alderspensjonister (62-66 år) med gradert pensjon har vært synkende i flere år, men fra 2015 til 2016 var det en svak stigning. Ved utgangen av 2011 hadde 14,8 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år gradert alderspensjon. I desember 2015 var andelen 10,6 prosent, og i desember 2016 var andelen 11,0 prosent ved utgangen av 2016. Per 31. desember 2016 var det 10 000 personer i denne aldersgruppen som hadde tatt ut gradert pensjon.⁸

Uttak av gradert pensjon har vært mer populært blant kvinner enn blant menn. 20 prosent av de kvinnelige alderspensjonistene i alderen 62-66 år mottok gradert pensjon ved utgangen av 2016, mens tilsvarende for menn var åtte prosent.

I løpet av 2016 ble det foretatt 8 900 endringer i grad (både opp og ned). Det var noe stigning fra 2015 da det ble gjort 7 600 endringer av gradering i pensjon.

Alderspensjon i kombinasjon med uføretrygd

Antallet personer som kombinerer alderspensjon og gradert uføretrygd (tidligere uførepensjon) har vært relativt stabilt de siste årene. Antallet har vært om lag 2 600 personer siden utgangen av 2014.

Skjermingstillegg til tidligere uføre

Fra februar 2012 får uføre som har overgang til alderspensjon ved 67 år et skjermingstillegg som del av alderspensjonen. Skjermingstillegget gir en delvis kompensasjon for levealdersjusteringen. Ved utgangen av 2016 var det 114 700 alderspensjonister som mottok skjermingstillegg. Det var 13 prosent av alle alderspensjonister. Ved utgangen av 2012 var andelen 5 prosent.

Forsørgingstillegg

I desember 2016 var det 2 000 alderspensjonister som mottok forsørgingstillegg for ektefelle. Det var en nedgang fra 2 500 mottakere ved utgangen av 2011. I desember 2016 mottok 500 personer forsørgingstillegg for barn. Det var en økning fra 400 i desember 2011.

⁷ Yngre fødselskull har hatt anledning til å tjene opp pensjonspoeng i flere år, fordi 1967 var første mulige år for pensjonsopptjening. De som er født i 1940 og fylte 67 år i 2007, er de første som har hatt anledning til full opptjening ved fylte 67 år.

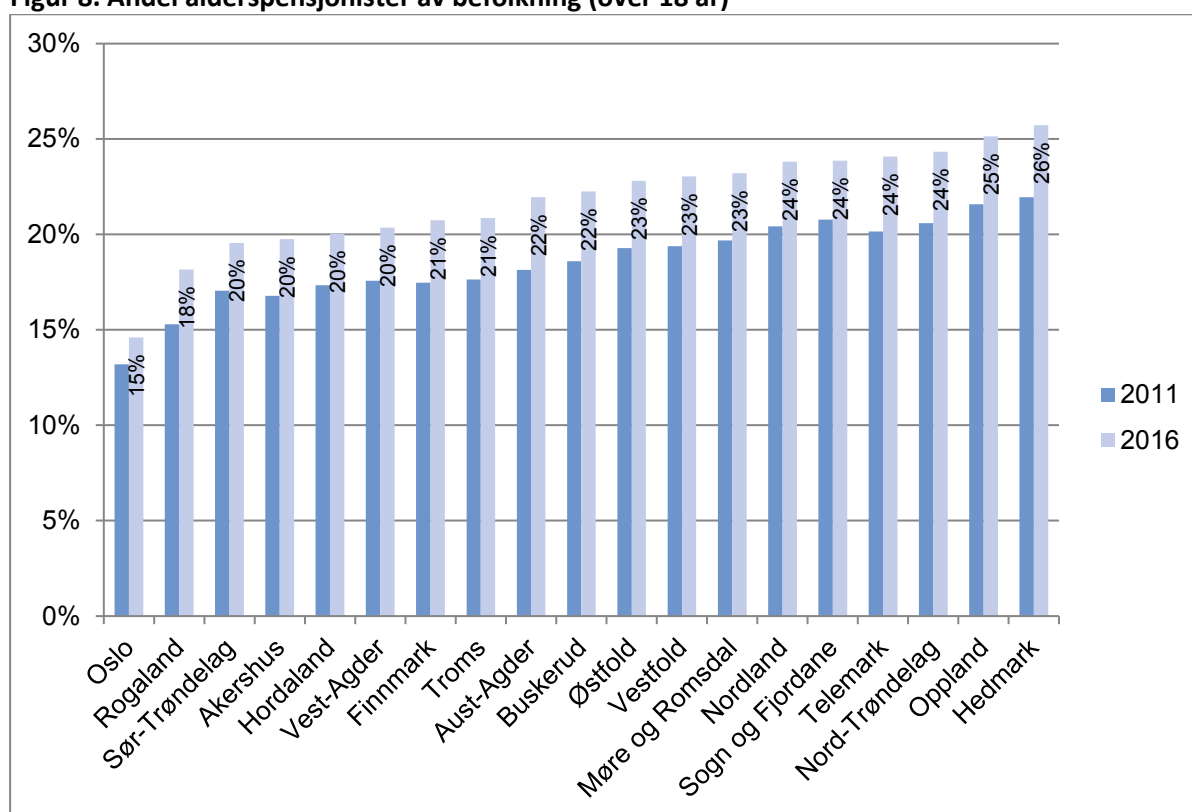
⁸ Mulighet for gradert alderspensjon ble innført med pensjonsreformen i 2011

Statistikk på fylkesnivå

Andel alderspensjonister i befolkningen varierer mellom fylkene

Hedmark og Oppland er de to fylkene med høyest andel pensjonister i befolkningen (over 18 år), slik man ser fra figur 8. I Hedmark er 26 prosent av innbyggerne mottakere av alderspensjon, mens det i Oppland er 25 prosent. Oslo har lavest andel pensjonister: 15 prosent, mens Rogaland har 18 prosent. Fra 2011 til 2016 har det vært økt andel alderspensjonister over hele landet.

Figur 8. Andel alderspensjonister av befolkning (over 18 år)

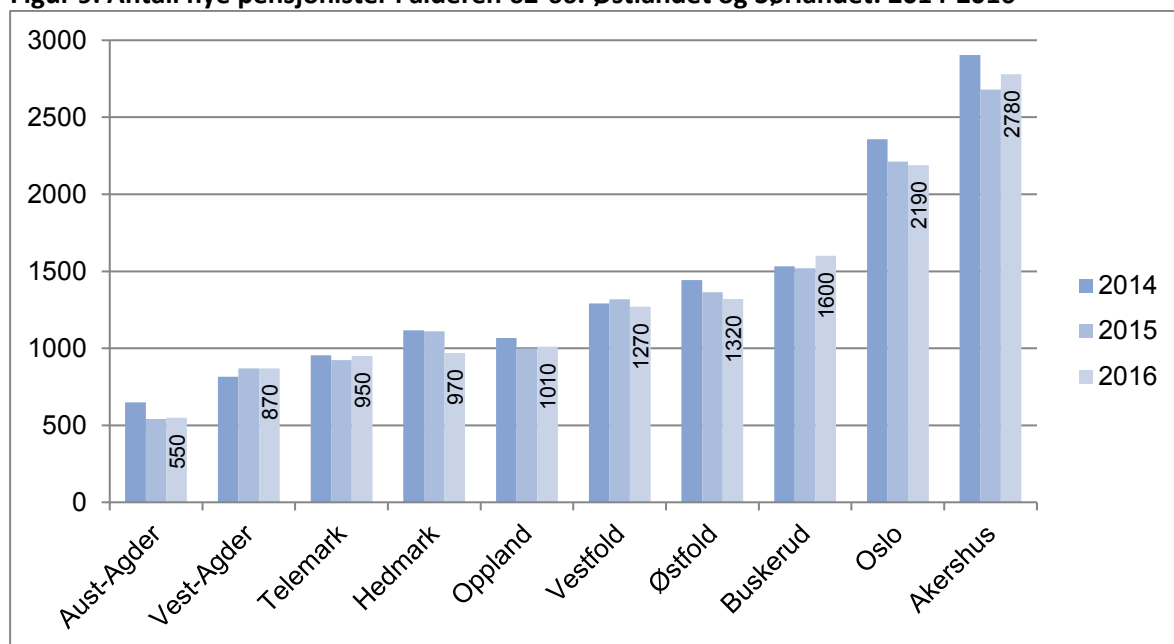

Kilde: NAV

Økt bruk av tidlig uttak (62 - 66 år) i flere fylker

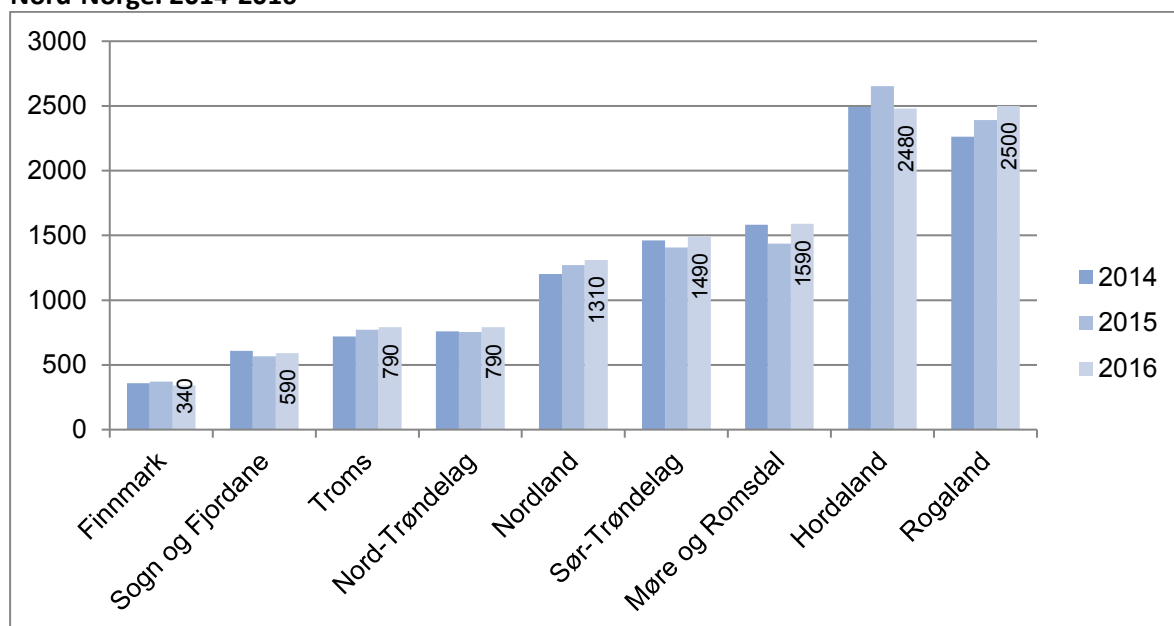
Figur 9 og figur 10 viser utvikling i antall personer som velger å ta ut pensjonen i alderen mellom 62 og 66 år. Rogaland har hatt en økning fra 2 260 nye pensjonister i 2014 til 2 500 i 2016, en økning på om lag 11 prosent. Det sammenfaller med svakt arbeidsmarked i denne delen av landet, men samtidig ser vi at andre fylker også har økning i tidlig uttak. Det gjelder blant annet Nordland som har hatt en økning fra 1 200 nye pensjonister i 2014 til 1 310 i 2016. Oslo, Østfold og Hedmark er fylker som har hatt en nedgang i antall nye pensjonister i alderen 62-66. Akershus er fylket med høyest antall i 2016, med 2 780 nye pensjonister i 2016.

Figur 9. Antall nye pensjonister i alderen 62-66. Østlandet og Sørlandet. 2014-2016

Kilde: NAV

Figur 10. Antall nye pensjonister i alderen 62-66. Vestlandet, Midt-Norge og Nord-Norge. 2014-2016

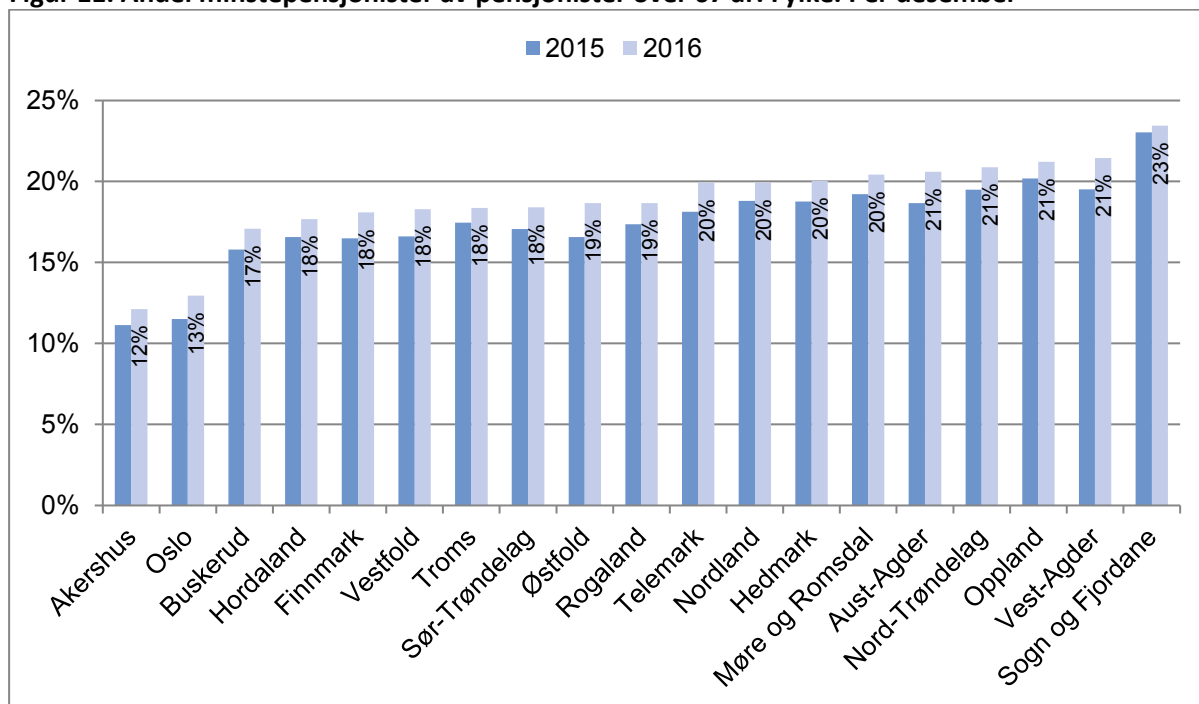
Kilde: NAV

Flere minstepensjonister

Fra 2015 til 2016 har det vært økning i andel minstepensjonister i alle fylker. (Andel minstepensjonister av alle pensjonister i aktuelt fylke.) Det er en ventet økning. Sogn og Fjordane og Oppland har de høyeste andelen minstepensjonister i desember 2016, med henholdsvis 23 og 21 prosent. Lavest andel minstepensjonister er det i Akershus og Oslo. Akershus har 12 prosent minstepensjonister og Oslo har 13 prosent ved utgangen av 2016.

Som tidligere omtalt har Stortinget vedtatt å heve minstesatsene for alderspensjon. Økte satser medfører at flere alderspensjonister får et tillegg i alderspensjonen for at han eller hun skal motta en pensjon som svarer til minimumsnivået. Personer som også tidligere har vært på minstepensjonsnivå, vil få en økning i alderspensjonen i tråd med ny sats.⁹

Figur 11. Andel minstepensjonister av pensjonister over 67 år. Fylke. Per desember

Kilde:NAV

Aktuelle temaer

Nedgang i kjøpekraft fra 2015 til 2016

Den gjennomsnittlige årlige alderspensjonen utgjorde 229 600 kroner i 2016. Det var en nedgang fra 2015, hvor gjennomsnittlig alderspensjon – omregnet med konsumprisindeksen – var 232 200 kroner. Det er en nedgang på 2 600 kroner, eller 1,1 prosent, se figur 12. Figuren viser også en

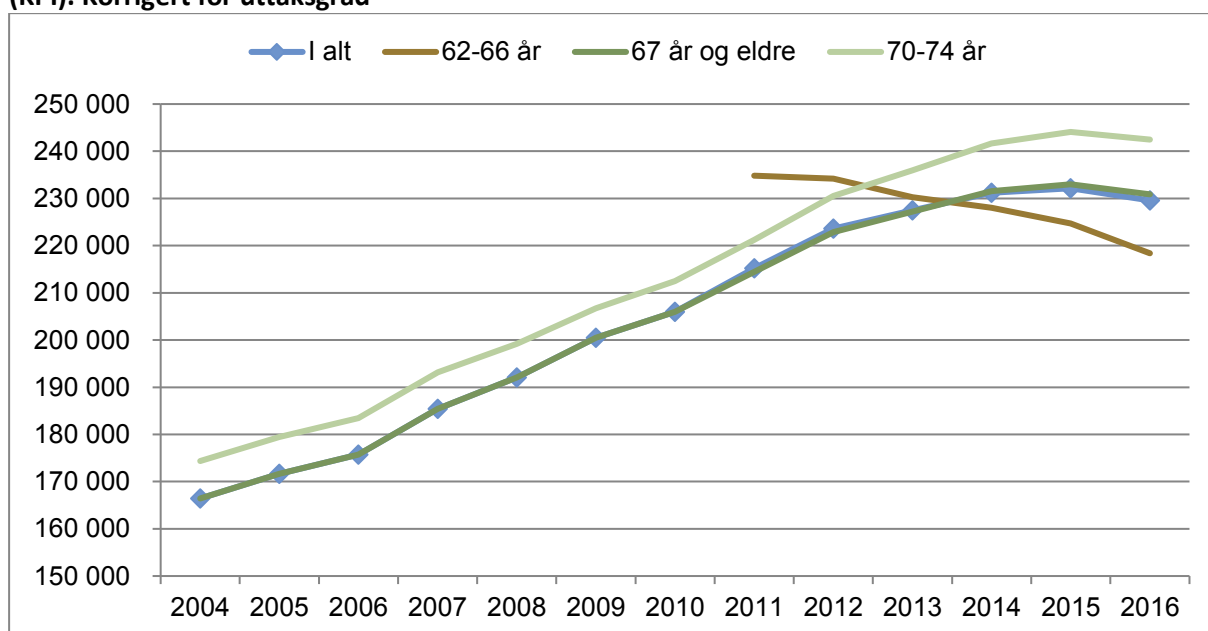
⁹ Merk at minste pensjonsnivå har flere satser, blant annet etter sivilstand

betydelig vekst i kjøpekraften av alderspensjonen (før skatt) i løpet av de siste 12 årene. På lengre sikt har derfor alderspensjonister flest hatt god utvikling i kjøpekraften.

En årsak til nedgangen i kjøpekraft fra 2015 til 2016 er at prisveksten var relativt høy i 2016. Konsumprisindeksen hadde i 2016 en årsvekst på 3,6 prosent. Det er høyeste økning på åtte år, i følge SSB.¹⁰ Samtidig økte grunnbeløpet i folketrygden med 2,8 prosent fra 1. mai 2015 til 1. mai 2016. Alderspensjoner blir regulert med lønnsvekst fratrukket en gitt faktor, og alderspensjonistene fikk en økning i sine pensjoner på 2,0 prosent fra 1. mai 2016.¹¹ Også en gjennomsnittlig yrkesaktiv person fikk en vesentlig reallønnsnedgang i 2016.

Aldersgruppa 62-66 år hadde lavest pensjon i 2016. Dette skyldes først og fremst de fleksible uttaksreglene for alderspensjon, der pensjonen blir justert for gjenstående levealder på uttakstidspunktet. Å ta ut pensjonen tidligere medfører derfor lavere årlig pensjon. I tillegg er de fleste med gradert pensjon i aldersgruppa 62-66 år. Uttak mellom 62 og 66 år var først mulig i 2011. Det er derfor denne linjen i figur 12 er kortere. Etter hvert som de som har tatt ut alderspensjon før 67 år blir eldre, vil disse bidra til å trekke ned gjennomsnittlig alderspensjon for de eldre aldersgruppene. Dette gjelder personer som har valgt en lavere årlig alderspensjon, mot å få alderspensjon utbetalt i flere år.

Figur 12. Utvikling i årlig gjennomsnittlig alderspensjon fra NAV, før skatt. Justert til 2016 kroner (KPI). Korrigert for uttaksgrad

Kilde: NAV

¹⁰ Kilder: www.ssb.no/tabell/11540 & www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/hoyeste-arsvekst-for-kpi-pa-atte-ar

¹¹ Kilde: www.regjeringen.no

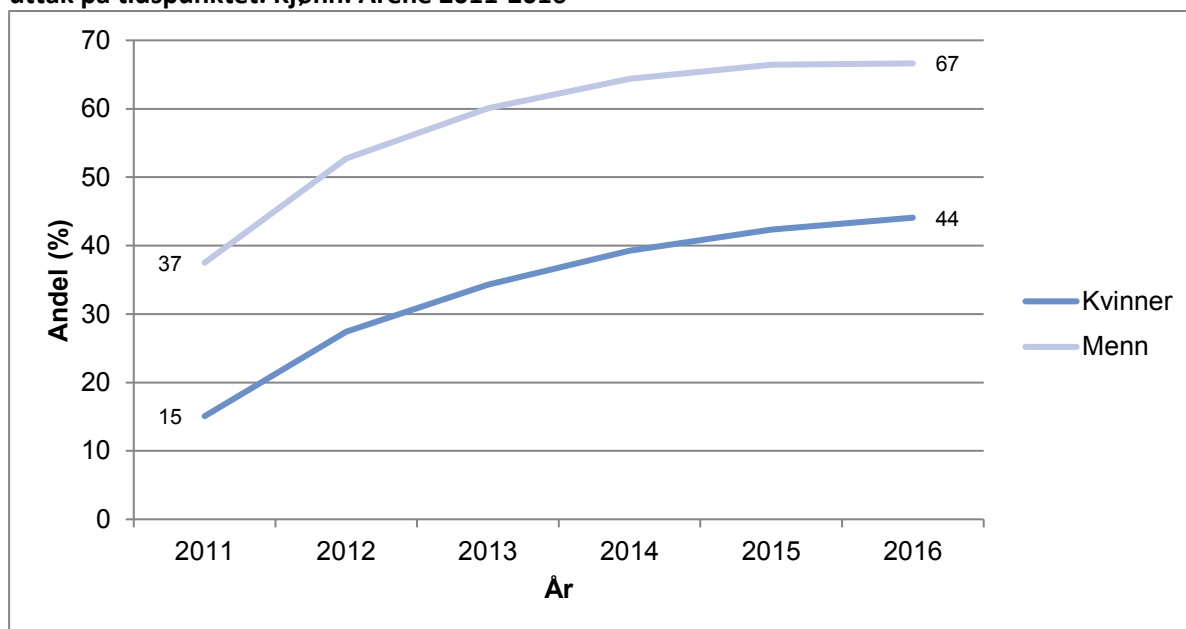
Uttaksrater blant dem som kan ta ut alderspensjon

Tidligere i notatet har vi sett at 33 prosent av befolkningen i aldersgruppa 62–66 år har tatt ut alderspensjon. Imidlertid er det ikke alle i denne aldersgruppen som har muligheten til å ta ut alderspensjon. Personer som mottar gjenlevendepensjon, AFP i offentlig sektor eller AFP etter gamle regler i privat sektor har ikke muligheten til å kombinere disse pensjonene med alderspensjon.¹² Uføretrygd kan kombineres med alderspensjon, men det gjelder ikke for personer med mer enn 80 prosent uføregrad. For å ta ut alderspensjon før fylte 67 år kreves det i tillegg tilstrekkelig høy pensjonsopptjening.

Blant 62–66-åringene var det nesten seks av ti (58 prosent) av dem som hadde mulighet til å ta ut alderspensjon i 2016, som hadde benyttet seg av denne muligheten (figur 13). Tilsvarende andeler for kvinner og menn var henholdsvis 44 og 67 prosent. Det er altså en langt høyere andel menn enn kvinner som har valgt å ta ut alderspensjonen tidlig, blant dem som har mulighet til det. Det er også flere kvinner enn menn som ikke har mulighet til å ta ut alderspensjonen tidlig på grunn av lav pensjonsopptjening.

Uttaksandelene har i hovedsak økt siden 2011. Økningen skyldes en innfasingseffekt av pensjonsreformen. Da det ble mulig å ta ut alderspensjon fra 62 år, var flere aktuelle årskull eldre enn 62 år. Det er årskullene som hadde mulighet allerede fra de fylte 62 år, som i størst grad har valgt å ta ut alderspensjonen tidlig. Denne effekten ser man et eksempel på i figur 13. Veksten er høyest tidlig i perioden og avtar etter hvert. Siden 2015 har for øvrig alle årskull hatt mulighet til å ta ut alderspensjon fra 62 år.

Figur 13. Andel 62-66 åringer som har tatt ut alderspensjon av dem som oppfyller vilkårene for uttak på tidspunktet. Kjønn. Årene 2011-2016

Kilde:NAV

* Vilkår for uttak – minst 20% av alderspensjonen må tas ut

¹² Ny AFP ordning i privat sektor ble innført i 2011. Ny og gammel ordning eksisterte side om side fram til 2015. Da trådte de siste brukerne ut av ordningen (stort sett overgang til alderspensjon).

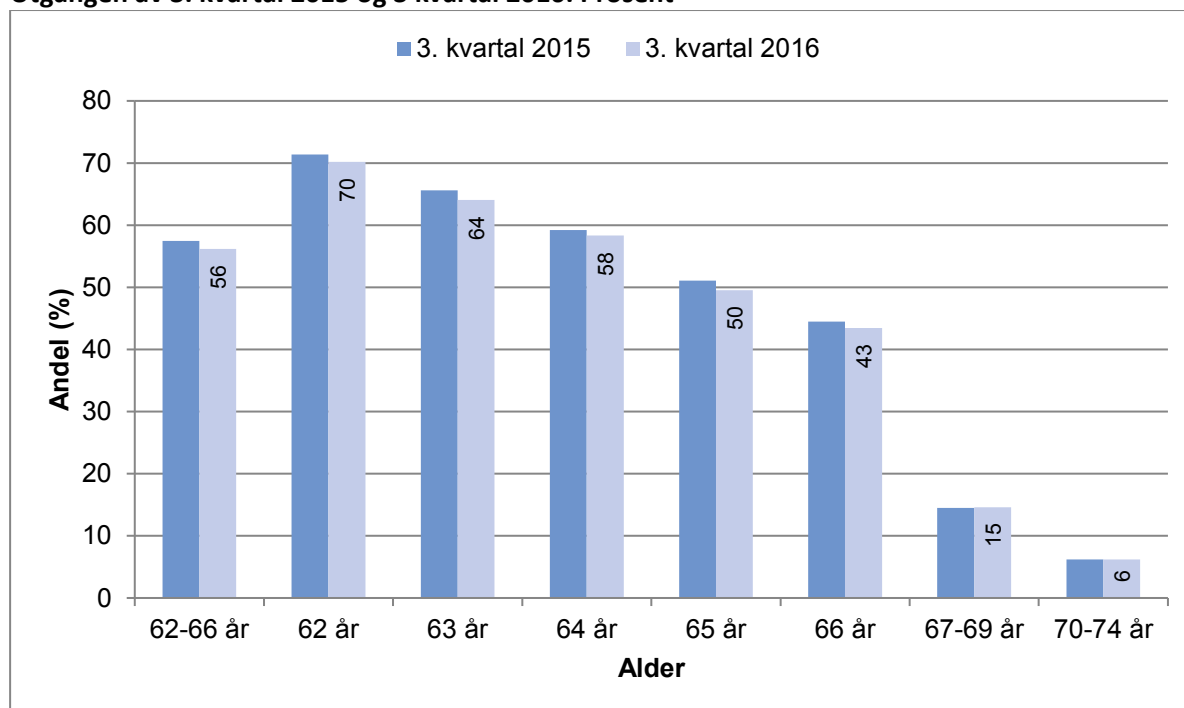
Syssetningen blant alderspensjonister

Etter innføringen av pensjonsreformen i 2011 kan mange selv velge når de ønsker å ta ut alderspensjon, innenfor aldersintervallet 62–75 år¹³. Om lag 6 av 10 av de 62–66-åringene som har mulighet til å ta ut alderspensjon¹⁴, har valgt å gjøre dette. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen blir redusert. For mange var avtalefestet pensjon (AFP) eneste mulighet til tidligpensjon før 2011. AFP hadde imidlertid svake arbeidsinsentiver, da pensjonen ble redusert ved årlig arbeidsinntekt over 15 000 kroner. Slik fungerer fortsatt AFP-ordningen i offentlig sektor.

Av nye alderspensjonister 62–66 år i 2016 var over 80 prosent i arbeid før uttaket. Figur 14, som angir hvor stor andel av alderspensjonistene som kombinerer pensjon med arbeid, viser at mange i denne aldersgruppen fortsetter i jobb.¹⁵ 56 prosent av alderspensjonistene mellom 62 og 66 år kombinerer pensjon med fortsatt arbeid. Dette innebærer at over halvparten av dem som var i jobb før uttak av alderspensjon, fortsatt er i arbeid.

Andelen som kombinerer arbeid og pensjon er klart lavere blant dem over 67 år, og er jevnt fallende med alder blant dem under 67 år. Pensjonister som har fylt 67 år inkluderer de som har fått overgang til alderspensjon fra andre pensjonsytelser, slik at aldersgruppene ikke er helt sammenlignbare.

Figur 14. Alderspensjonister 62–74 år, etter alder. Andel som kombinerer pensjon med arbeid. Utgangen av 3. kvartal 2015 og 3. kvartal 2016. Prosent

Kilde: NAV og SSB

* Merk at det har vært en endring i tidsserien ved innføringen av A-ordningen, som gjør det vanskeligere å sammenligne tallene i figur 12 med statistikk lengre tilbake i tid

¹³ De fleksible uttaksreglene medfører at pensjonen øker med uttaksalder, innenfor intervallet fra måneden etter fylte 62 og fram til måneden etter fylte 75 år.

¹⁴ Uttak før 67 år krever en viss størrelse på opptjeningen.

¹⁵ Vi ser her kun på de som er i et arbeidstakerforhold, dvs. at de er registrert i NAVs arbeidstaker-/arbeidsgiverregister. Total andel som jobber ved siden av pensjonen vil være høyere, siden selvstendig næringsdrivende ikke er inkludert.

Prognose: 920 000 alderspensjonister i 2017

Ifølge NAVs siste prognoser ventes antall alderspensjonister å øke fra 894 200 i desember 2016 til om lag 920 000 i 2017 og 1 030 000 i 2021. Det er en økning med 136 000 fra 2016 til 2021. Av dette skyldes 115 000 økning i antall personer 62 år og over i befolkningen (6000 skyldes økningen i befolkningen 62-66 år og 109 000 økning i befolkningen over 67 år). 10 000 skyldes økning i andelen alderspensjonister under 67 år. Det resterende skyldes hovedsakelig økning i antall pensjonister bosatt i utlandet. Antall alderspensjonister forventes å passere en million i 2020.

Pensjonsreformen ga anledning til å øke den årlige pensjonen ved å utsette uttaket av pensjon. Det er foreløpig få som pga. pensjonsreformen har utsatt uttaket til 68 år eller senere – dette gjelder knapt 2 000 personer så langt. Vi forventer bare en beskjeden økning i dette antallet de nærmeste årene.

Andelen alderspensjonister i forhold til befolkningen over 62 år forventes å øke fra 85 prosent i 2016 til 88 prosent i 2021. Hovedårsaken er at antallet under 67 år vil øke de nærmeste årene som følge av at en større andel oppfyller vilkårene for å ta ut pensjon før 67 år. I tillegg forventer vi at alderspensjonister 67 år og over, som andel av befolkningstallet i samme alder, vil øke fra 104,8 prosent i 2016 til 106 prosent i 2021. Andelen er høyere enn 100 prosent på grunn av antall alderspensjonister bosatt i utlandet, og dette antallet øker som nevnt. Alderspensjonister i alder 62-66 år, som andel av befolkningen i samme alder, forventes å øke til om lag 35 prosent i 2021.

For kvinner forventes andelen alderspensjonister under 67 år å øke fra 18 prosent i 2014 til 24 prosent i 2021. For menn var andelen 46 prosent i 2016, og vi forventer at den holder seg på dette nivået de nærmeste årene. Andelen kvinner forventes å øke også etter 2016 fordi stadig flere kvinner vil oppfylle vilkårene for uttak av pensjon før fylte 67 år. Utviklingen hittil tyder også på at en økende andel kvinner benytter seg av muligheten til å ta ut pensjon før 67 år.

Det var ved utgangen av 2016 158 600 alderspensjonister med minstepensjon, som var en økning på 15 200 fra året før. Økningen kom av økt minstepensjon både til enslige og til gifte/samboende pensjonister. Vi regner også med en økning i 2017 på grunn av at minstepensjonen til enslige igjen blir økt fra september 2017. Deretter forventer vi at andelen går ned hvert år til 12 prosent i 2021.